

Kleine tanglibel

(*Onychogomphus forcipatus*), wel of niet inheems in Nederland?

Inleiding

Op dinsdag 29 augustus 2000 werd via de elektronische postlijst met libellennieuws het spectaculaire bericht verspreid dat er Gaffellibellen (*Ophiogomphus cecilia*) gezien waren bij de Roer, in de buurt van de Duitse grens. Aangezien ik op zoek was naar foto's van deze soort, besloot ik de dag erna een wandeling langs de Roer te maken. Vanuit St. Odiliënberg ben ik die ochtend over de noordoever van de Roer richting het oosten gegaan.

Waarneming

Een paar honderd meter voorbij de brug (Amersfoort-coördinaten 199-351) vloog een romboustvrouwkje op. Enkele meters verder ging zij in het gras zitten en liet zich zonder problemen benaderen. Het was een afgesleten en oud exemplaar, met een zwaar beschadigde rechter-voorvleugel. Ook de achtervleugels waren enigszins beschadigd, maar ondanks deze schijnbare handicap vloog ze nog behoorlijk krachtig.

Op het achterlijf bevonden zich brede, troffelvormige vlekken. Dit deed mij vermoeden dat het hier om een vrouwtje van de Gaffellibel ging. Temeer omdat ik van deze soort een half uur eerder ook een mannetje had waargenomen. Wat echter direct opviel aan deze libel was het feit dat het borststuk geel was en niet groen. In eerste instantie was ik nog geneigd dit te wijten aan slijtage, gezien de hoge leeftijd van het dier. Maar toen ik dichterbij kwam en zicht kreeg op de schouderstrepen, moest ik besluiten dat het geen Gaffellibel was maar een tanglibel (*Onychogomphus spec.*). De schouderstrepen bleken namelijk behoorlijk breed te zijn, terwijl Gaffellibellen schouderstrepen hebben die

vergelijkbaar zijn met die van de Plasrombout (*Gomphus pulchellus*) (Bos & WASSCHER, 1997). De definitieve determinatie als Kleine tanglibel (*Onychogomphus forcipatus*) was daarna vrij makkelijk. De donkere schouderstrepen liepen namelijk niet evenwijdig aan de schoudernaadstreep en waren erg onregelmatig van vorm. Verder zaten er twee gele dwarsstreepjes tussen de ogen (figuur 1).

Biotoop

De Kleine tanglibel zat in een graslandje waarin veel Akkerdistels (*Cirsium arvense*) groeiden. In dit graslandje bevond zich een langwerpige poel waarvan de oever voornamelijk begroeid was met grassen. Ten westen van het graslandje bevond zich een bosperceel, ten oosten een ruigtevegetatie. De afstand tot de Roer was ongeveer dertig meter. De beek maakt op deze plaats een ruime bocht waardoor de noordoever enigszins uitgesleten is met een vrijwel verticale wand. Midden in de beek bevond zich een klein eilandje met een grindstrandje. De zuidoever was wat minder hoog en steil dan de noordoever met een begroeiing van enkele hogere bomen.

De omstandigheden langs dit deel van de Roer komen uitstekend overeen met de biotoopomschrijvingen volgens BELLMANN (1993) en Bos & WASSCHER (1997). Het traject kwam ook opvallend goed overeen met een beekje in de buurt van Laizy (Fr.), waar ik eerder in de zomer van 2000 de Kleine tanglibel had waargenomen. Ook hier ging het om een zonnige beek met grindstrandjes, een oever met wat bomen en struiken en daarachter een graslandje. Zelfs de aanwezigheid van stilstaand water (in dit geval enkele visvijvers) naast de beek kwam overeen.

Overige waarnemingen in Nederland

Op 31 augustus is Rob Gubbels bij St. Odiliënberg gaan kijken. Hij trof maar liefst twee mannetjes en een vrouwtje aan. Zij bevonden zich op een dertig

meter lang grindstrandje langs de beek. De dagen erna werd de soort niet meer waargenomen. Op 10 september werd door Rob Geraeds nog één exemplaar gezien in de ruigtevegetatie langs de oever van de Roer, op dezelfde plaats als de andere waarnemingen. Langs de Grensmaas werd op acht september een mannetje waargenomen door Rob Gubbels. Het dier zat op een klein zandstrandje op vijftientig meter van de rivier.

Deze late waarnemingen (de soort vliegt volgens BOS & WASSCHER (1997) tot begin september) vormen de eerste meldingen in Nederland sinds 1995. In dat jaar werden drie larvenhuidjes gevonden langs de Maas (BOS & WASSCHER, 1997). Vóór 1995 was de laatste melding in de jaren vijftig. In die periode werden enkele zwervers en een copula gezien bij de Gulp (Wasscher et al., 1995). Uit de eerste helft van de twintigste eeuw zijn alleen enkele waarnemingen bekend in de buurt van de Maas, eveneens in Zuid-Limburg.

Tot slot

In het handboek Natuurdoeltypen (BAL ET AL., 1995) wordt de Kleine tanglibel nog genoemd als doelsoort van het Nederlandse natuurbeleid. De gegevens die werden gebruikt voor de indeling van de libellen-doelsoorten waren afkomstig uit WASSCHER & VAN TOL (1993) (BAL, 1998). Vijf jaar later kwam een officiële Rode Lijst uit van bedreigde en kwetsbare libellen in Nederland (WASSCHER ET AL., 1998). In deze Rode Lijst zijn de vele nieuwe verspreidingsgegevens uit het atlasproject verwerkt. Maar op deze lijst ontbreekt de Kleine tanglibel, omdat de soort inmiddels niet meer als inheems wordt beschouwd. Aangezien de lijst met doelsoorten aangepast is aan deze Rode Lijst (BAL, 1998) is de Kleine tanglibel inmiddels ook geen doelsoort meer.

Gezien de geschikte omstandigheden bij de Roer is het echter niet ondenkbaar dat er hier een kleine populatie van de

Figuur 1.
Vrouwje van de Kleine tanglibel (*Onychogomphus forcipatus*) gefotografeerd op 30 augustus langs de Roer bij St. Odiliënberg.

Figure 1.
Female of *Onychogomphus forcipatus* photographed on August 30 at the River Roer near St. Odiliënberg.

soort aanwezig is of er zich gaat vestigen. Mocht dat de komende jaren inderdaad blijken, dan zal de Kleine tanglibel wellicht weer als doelsoort in het Nederlandse natuurbeleid worden opgenomen.

*Tim Faasen
Willibrorduslaan 32
5581 GE Waalre*

Literatuur

- BAL, D., 1998. De rol van libellen in het Nederlandse natuurbeleid. *Brachytron* 2(1): 10-15.
- BAL, D., H.M. BEIJE, Y.R. HOOGEVEEN, S.R.J. JANSSEN, & P.J. VAN DER REEST, 1995. Handboek natuurdoeltypen in Nederland. Rapport IKC Natuurbeheer nummer 11, Informatie- en Kenniscentrum Natuurbeheer, Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Wageningen.
- BELLMANN, H., 1993. Libellen beobachten - bestimmen. Naturbuch Verlag, Augsburg.
- BOS, F. & M. WASSCHER, 1997. Veldgids Libellen. Stichting Uitgeverij KNNV, Utrecht.
- WASSCHER, M. & J. VAN TOL, 1993. Proefproject Flora en Fauna 2030. Achtergrondreeks, deel 3: Libellen. Stichting European Invertebrate Survey, Leiden.
- WASSCHER, M., R. KETELAAR, M. VAN DER WEIDE, A. STROO, V. KALKMAN, N. DINGEMANSE, H. INBERG & I. TIELEMAN, 1995. Verspreidingsgegevens van de Nederlandse libellen. Stichting European Invertebrate Survey, Leiden.
- WASSCHER, M., G.O. KEIJL & G. VAN OMMERING, 1998. Bedreigde en kwetsbare libellen in Nederland; toelichting op de Rode Lijst. Rapport IKC Natuurbeheer nummer 30, Informatie- en Kenniscentrum Natuurbeheer, Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Wageningen.

Summary

***Onychogomphus forcipatus*, a native species in the Netherlands?**
***Brachytron* 4(2): 23-25.**

While searching for individuals of *Ophiogomphus cecilia* along the river Roer in the province Limburg in the Netherlands, a female of *Onychogomphus forcipatus* was observed and photographed. A few more individuals of *O. forcipatus* were observed during the next weeks in the vicinity of the first site. Until now *O. forcipatus* was regarded as incidental in the Netherlands only. Surveys in 2001 will hopefully prove that this riverine species has a small population in the river Roer or nearby running waters.

Keywords

Odonata, Anisoptera, Gomphidae, *Onychogomphus forcipatus*, Roer, habitat, the Netherlands.